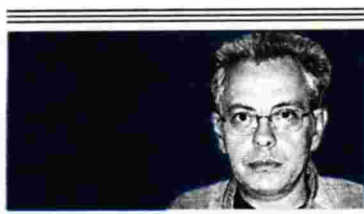

Η θυμωμένη Ελλάδα που φοβάται

Ανδρέας Παναζόπουλος

Θυμός και ο φόβος, τα δύο κυρίαρχα συναισθήματα στην Ελλάδα των τελευταίων χρόνων, προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό τις πολιτικές συμπεριφορές, απονομιμοποίησαν συνήθεις πολιτικές ταυτίσεις, επέτρεψαν την άρση των πολιτικών διαιρέσεων. Θυμική έκφραση της απόρριψης του πολιτικού και κομματικού συστήματος, αλλά και ένας φόβος, περισσότερο ή λιγότερο βάσιμος, ότι η πτώση ευρύτερων κοινωνικών ομάδων από την κοινωνική κλίμακα θα είναι οριστική. Αυτή η τελευταία συνειδητοποίηση προσδιόρισε το ύψος και το περιεχόμενο του θυμού: η ψήφος τιμωρίας και εκδίκησης, τόσο στις εκλογές του 2012 όσο και σε αυτές του 2015, ενσάρκωσε έναν ιδεολογικό αποχρωματισμό, «επιτρέποντας» τη σύμψηξη ετερόκλητων, σύμφωνα με τα παλαιά δεδομένα, αντιμνημονιακών μετώπων «σωτηρίας», τόσο από θέσεις αντιπολίτευσης όσο και από θέσεις συμπολίτευσης.

Στην πραγματικότητα βεβαίως αυτή η αντικειμενική διαδικασία

κοινωνικής απονομιμοποίησης του «συστήματος» οργανώθηκε και πολιτικά ολοκληρώθηκε εκ των άνω, από αυτόκλητους «αντισυστημικούς» φορείς που πλαισίωσαν την κοινωνική διαμαρτυρία. Και οργανώθηκε στη βάση της απόρριψης των μεταπολιτευτικών ελίτ, αλλά και των «ξένων», των «τροϊκανών», των «τραπεζών», της Γερμανίας, της ίδιας της Ευρώπης. Η καταγγελία των ελίτ δόμησε τη διάχυτη δυσφορία ως ρεύμα κοινωνικού λαϊκισμού και η υπόδειξη των ξένων ως εχθρών γονιμοποίησε τον λαϊκισμό με τον εθνικισμό. Έτσι, ο εθνικολαϊκισμός κατέστη η κυρίαρχη ιδεολογία στη χώρα κατά τα πέντε τελευταία χρόνια, ενώ η αντιστασιακή και κινηματική της απεικόνιση πολλές φορές συνοδεύτηκε από τη μεγάλη διάδοση που γνώρισαν οι λεγόμενες «θεωρίες συνωμοσίας», η συνωμοσιολογική κατανόηση και εξήγηση της πραγματικότητας. Επιβεβαιώνοντας, ακόμη μία φορά, ότι η συνωμοσιολογία

αποτελεί κομβικό σημείο της λαϊκιστικής ιδεολογίας, τρέποντας τα υποκείμενά της προς τον μανιχαϊσμό, τον ανορθολογισμό και τη μνησικακία, και όχι, όπως προσπαθούν κάποιοι να μας πείσουν, τα τελευταία χρόνια, λιγότερο στην Ελλάδα, περισσότερο αλλού, ότι παρ' όλα αυτά, η λαϊκιστική συνωμοσιολογία, σύμφωνα τουλάχιστον με το «παράδειγμα» της τσαβικής Βενεζουέλας, από τη στιγμή που γίνεται «κτήμα» των μαζών, βοηθά στη διαδικασία της κοινωνικής τους υποκειμενοποίησης και της αντιστασιακής τους πολιτικοποίησης και συνεπώς δεν θα πρέπει να έχουμε μια εκ των προτέρων αρνητική προδιάθεση απέναντί της.

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα οργής και φόβου, η κατάρρευση του μεταπολιτευτικού τοπίου έδωσε τη δυνατότητα της ανάδυσης αυτού του φαινομένου που ορισμένοι ερευνητές έχουν ονομάσει «λαϊκισμός των μοντέρνων». Αν ο «λαϊκισμός των αρχαίων» εξέφραζε και δομούσε τις

κοινωνικές προσδοκίες για καλύτερη ζωή και ένταξη αποκλεισμένων τμημάτων του πληθυσμού στο πολιτικό σύστημα, ο «λαϊκισμός των μοντέρνων» πλαισιώνει την πτώση τους, την έξοδό τους από το πολιτικό σύστημα, εξ ου και τα κοινωνικο-πολιτικά πάθη προσλαμβάνουν μεγάλη οξύτητα και είναι πολύ πιο δύσκολο να τιθασευτούν. Σε μεγάλο βαθμό, η άνοδος της εθνικολαϊκιστικής Ακροδεξιάς αλλά και της εξτρεμιστικής φιλοναζιστικής Ακροδεξιάς εδράζεται πάνω σε αυτό το φαινόμενο.

Ωστόσο ο εθνικολαϊκισμός δεν περιορίστηκε σε αυτούς τους χώρους, αλλά προσβάλλει και μεγάλα τμήματα της λεγόμενης ριζοσπαστικής Αριστεράς. Στο τελευταίο βιβλίο του, που μόλις κυκλοφόρησε υπό τον τίτλο «Η ρεβάνς του εθνικισμού», και το οποίο αφορά την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής Ακροδεξιάς και γενικότερα του ευρωπαϊκού εθνικολαϊκισμού, ο Πιέρ-Αντρέ Ταγκιέφ (Pierre-André Taguieff) θα

υποστηρίξει σχετικά την ακόλουθη θέση: «Στην Ελλάδα με τον ΣΥΡΙΖΑ και στην Ισπανία με το Podemos προωθήθηκαν στο προσκήνιο λαϊκιστές ηγέτες επικεφαλής αντιευρωπαϊκών, αντικαπιταλιστικών κομμάτων κατά της λιτότητας, που φέρουν την επκέτα “ριζοσπαστική Αριστερά” και προέρχονται από διάφορες κομμουνιστικές τάσεις. Ο Ισπανός Πάμπλο Ιγκλέσιας και ο Έλληνας Αλέξης Τσίπρας προσφεύγουν στη λαϊκιστική ρητορική (ο λαός κατά των φιλελεύθερων / ευρωπαϊκών ελίτ, η σωτηριολογική “αλλαγή”) και εκμεταλλεύονται ως επιδέξιοι (αλλά όχι διακηρυγμένοι) εθνικιστές τα συναισθήματα ταπείνωσης και οργής των λαϊκών τάξεων. Η απόρριψη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταμορφώνεται σε “νίκη του λαού”. Σχηματίζοντας κυβέρνηση με τους Ανεξάρτητους Έλληνες, κόμμα της εθνικο-κυριαρχικής, αντι-μεταναστευτικής και ευρωφοβικής Δεξιάς, ο ΣΥΡΙΖΑ έφερε

στην επιφάνεια την αχρηστία της διαίρεσης Δεξιά / Αριστερά και την ανάδυση μιας νέας “νικηφόρας φόρμουλας”, μείγμα λαϊκιστικού ύφους και εθνικιστικών στάσεων».

Ιδιαίτερα η τελευταία αυτή επισημάνση, για την υπέρβαση της διαίρεσης Δεξιάς / Αριστεράς, που αποτελεί πυρηνικό στοιχείο του λαϊκιστικού φαινομένου εν γένει, μας βοηθά να καταλάβουμε καλύτερα τις πολιτικές μεταμορφώσεις της τελευταίας περιόδου, οι οποίες, όπως επισημαίνεται, λαμβάνουν χώρα μέσω της «συνάντησης» του λαϊκισμού με τον εθνικισμό, συνάντηση που, κατά τη γνώμη μας, δεν είναι τυχαία, συγκυριακή, αλλά συνιστά δομικό στοιχείο κάθε λαϊκισμού, ώστε ο τελευταίος να υπάρχει και να εμφανίζεται πάντα ως εθνικο-λαϊκισμός.

Ο κ. Ανδρέας Πανταζόπουλος είναι αναπληρωτής καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο ΑΠΘ.